

УДК 336.65.012.123

Божанова О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Національної металургійної академії України

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

ORGANIZATIONAL ASPECTS OF FINANCIAL RISK ASSESSMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто класифікацію фінансових ризиків промислового підприємства, джерела інформації, що призначені для комплексної оцінки фінансового ризику, методи оцінки фінансових ризиків підприємства, наведено фактори, що впливають на прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансового ризику та запропоновано схему комплексної оцінки ступеня фінансового ризику.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, промислове підприємство, оцінка фінансового ризику, інструментарій вимірювання фінансових ризиків.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена классификация финансовых рисков промышленного предприятия, источники информации, предназначенной для комплексной оценки финансового риска, методы оценки финансовых рисков предприятия, приведены факторы, которые влияют на принятие решения относительно выбора метода оценки финансового риска, и предложена схема комплексной оценки степени финансового риска.

Ключевые слова: риск, финансовый риск, промышленное предприятие, оценка финансового риска, инструментальный измерения финансовых рисков.

ANNOTATION

The article deals with the classification of financial risks of industrial enterprise, sources of information for a comprehensive assessment of the financial risk, methods of financial risks assessment. The author provides the factors that influence the decision on the choice of method for assessing financial risk, and the scheme of a comprehensive assessment of the degree of financial risk.

Keywords: risk, financial risk, industrial enterprise, financial risk assessment, tools for financial risks assessment.

Постановка проблеми. Розгляд низки завдань стосовно оцінки та управління фінансовим ризиком промислового підприємства взагалі та з погляду на окремі її різновиди зокрема об'єктивно залишається в центрі уваги науковців. Це пов'язано, насамперед, із наслідками впливу ризикових подій на сталість економічних перетворень, доцільності застосування методів фінансового ризик-менеджменту, що зарекомендували себе в практиці розвинутих країн. Водночас важливість зазначеного напряму для вітчизняних промислових підприємств зумовлена різними умовами розвитку фінансового ризик-менеджменту в Україні в порівнянні з економічно розвинутими країнами.

Практика впровадження фінансового ризик-менеджменту лише набуває широкого застосування на промислових підприємствах України. До того ж неминучість фінансового ризику, обумовлена й такими факторами, як: розмаїтість

і численність суб'єктів, спільність договірних відносин, діяльність у постійно змінюваному конкурентному середовищі. У сучасних економічних умовах відчуваються наслідки порушеного процесу відтворення, залишається досить вагомою кількість збиткових підприємств. Тож питання стосовно комплексної оцінки фінансових ризиків промислового підприємства та вплив ризикових подій у фінансовій сфері діяльності промислового підприємства на стійкість його загального розвитку набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень. Питання, що пов'язані з оцінкою та аналізом фінансових ризиків промислового підприємства розглядаються в працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Ю.Ю. Кінев [1], Е.В. Дубинін [2], Н.О. Батуріна [3], І.О. Бланк [4], Н.П. Любушин [5] та ін.

Метою статті є дослідження характерних рис фінансових ризиків промислового підприємства, що дозволить удосконалити сучасне методичне забезпечення оцінки фінансових ризиків промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних економічних умовах проблема оцінки фінансового ризику підприємства набуває самостійного теоретичного та прикладного значення, як одна з важливих частин теорії і практики управління підприємством.

Ю.Ю. Кінев під ризиком розуміє невизначеність, що пов'язана з можливістю виникнення несприятливих ситуацій і наслідків у ході реалізації проекту, коли ймовірності, пов'язані з різними наслідками, можуть оцінюватися на основі даних попереднього періоду [1, с. 286].

Фінансовий ризик підприємства являє собою результат прийняття його управліннями альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового фінансового результату діяльності підприємства при ймовірності понесення втрат у силу невизначеності умов його реалізації. У науковій літературі фінансові ризики класифікують за наступними ознаками:

- джерело виникнення ризику (систематичний та несистематичний ризик);

- вид фінансового ризику (інфляційний ризик; податковий ризик; кредитний ризик; депозитний ризик; валютний ризик; інвестиційний ризик; процентний ризик; бізнес – ризик; цінний ризик; ризик зниження фінансової стійкості; ризик неплатоспроможності; інноваційний фінансовий ризик; «форс – мажорні» ризики);

- за характеристикою об'єкта (ризик окремої фінансової операції; ризик різних видів фінансової діяльності; ризик фінансової діяльності підприємства у цілому);

- за комплексності виділяють наступні види ризиків (простий фінансовий ризик і складний фінансовий ризик);

- за характером фінансових наслідків (ризик, що спричиняє лише економічні втрати; ризик, що тягне упушену вигоду; ризик, що тягне як економічні втрати, так і додаткові доходи);

- за характером прояву в часі (постійний фінансовий ризик; тимчасовий фінансовий ризик);

- за рівнем вірогідності реалізації (фінансовий ризик з низьким рівнем імовірності реалізації; фінансовий ризик з середнім рівнем вірогідності реалізації; фінансовий ризик з високим рівнем імовірності реалізації; фінансовий ризик, рівень вірогідності реалізації яких визначити неможливо) [2, с. 416].

- за рівнем можливих фінансових втрат (допустимий фінансовий ризик; критичний фінансовий ризик; катастрофічний фінансовий ризик) [3, с. 22-28]

- за можливості передбачення (прогнозований фінансовий ризик; не прогнозований фінансовий ризик);

- за можливістю страхування (фінансові ризики, що страхуються; фінансові ризики, що не страхуються) [4, с. 217].

Оцінка рівня ризику є одним з найважливіших етапів ризик-менеджменту, так як для управління ризиком його необхідно насамперед проаналізувати й оцінити. В економічній літературі існує безліч визначення цього поняття, проте в загальному випадку під оцінкою ризику розуміється систематичний процес виявлення факторів і видів ризику та їх кількісна оцінка, тобто методологія аналізу ризиків поєднує взаємодоповнюючі кількісний і якісний підходи.

Джерелами інформації, призначеної для оцінки ризику є:

- бухгалтерська звітність підприємства.

- організаційна структура і штатний розклад підприємства.

- карти технологічних потоків (техніко-виробничі ризики);

- договори і контракти (ділові і юридичні ризики);

- собівартість виробництва продукції.

- фінансово-виробничі плани підприємства.

Оцінку фінансового ризику як правило проводять у два етапи: якісну і кількісну.

Завданням якісної оцінки фінансового ризику є виявлення джерел і причин при яких ви-

никає ризик, а саме: визначення потенційних зон ризику; виявлення супутніх ризиків, прогнозування практичних вигод і можливих негативних наслідків прояви виявлених фінансових ризиків.

Метою якісної оцінки фінансового ризику є виявлення основних видів ризиків, що впливають на фінансовий результат діяльності підприємства. Перевага такого підходу полягає в тому, що вже на якісному етапі оцінки управлінець може наочно оцінити ступінь ризикованості за кількісним складом ризиків і вже на цьому етапі відмовитися від втілення в життя певного управлінського рішення.

Підсумкові результати якісної оцінки фінансового ризику, у свою чергу, служать вихідною інформацією для проведення кількісної оцінки, тобто оцінюються тільки ті фінансові ризики, які присутні при здійсненні конкретної операції.

На другому етапі оцінки фінансового ризику проводиться кількісна оцінка. Кількісна оцінка фінансового ризику – це визначення конкретного розміру грошового збитку окремих підвидів фінансового ризику та фінансового ризику в сукупності. Також на цьому етапі виявляється можливий збиток дається вартісна оцінка від прояву ризику, після чого розробляється система заходів, що дають можливість запобігти втрат.

Для проведення кількісної оцінки фінансового ризику використовують інструментарій теорії ймовірностей, математичної статистики, теорії дослідження операцій. Найбільш поширеними методами кількісної оцінки фінансового ризику промислового підприємства є статистичні, аналітичні, метод експертних оцінок, метод аналогів.

Статистичні методи оцінки дозволяють отримати найбільш повне кількісне уявлення про рівень ризику, тому досить часто використовуються в практиці фінансового менеджменту. Суть статистичних методів оцінки ризику полягає у визначенні ймовірності виникнення втрат на основі статистичних даних попереднього періоду та встановленні області ризику, коефіцієнта ризику і т.д. Перевагою статистичних методів оцінки фінансового ризику є можливість аналізувати і оцінювати різні варіанти розвитку подій і враховувати різні фактори ризиків у рамках одного підходу. Основним недоліком цих методів вважається необхідність використання в них імовірнісних характеристик. Можливе застосування таких статистичних методів: оцінка ймовірності виконання, аналіз вірогідного розподілу потоку платежів, дерева рішень, імітаційне моделювання ризиків, а також технологія «Risk Metrics» [5, с. 126]. Аналітичні методи оцінки дозволяють кількісно оцінити ймовірність виникнення фінансових ризиків на основі використання внутрішньої інформаційної бази самої фірми. У цьому випадку ймовірність виникнення окремих ризиків встановлюється залежно від значень планових показників фінансової діяльності фірми. Найбіль-

шого поширення аналітичні методи отримали при оцінці ймовірності виникнення ризику неплатоспроможності промислового підприємства і ризику втрати фінансової стійкості промислового підприємства.

Експертні методи оцінки застосовуються у випадку, відсутності управлінців промислового підприємства необхідної інформативної бази для здійснення розрахунків або порівнянь. Зазначені методи ґрунтуються на опитуванні кваліфікованих фахівців у галузі фінансів, страхування з наступною математичною обробкою результатів проведеного опитування.

Експертні методи оцінки широко використовуються при визначенні рівня ймовірності виникнення інфляційного, інвестиційного, валютного та деяких інших ризиків.

Аналогові методи оцінки дозволяють визначити рівень ймовірності виникнення фінансових ризиків за окремими найбільш часто повторюваними операціями промислового підприємства. Ці методи використовуються при оцінці валютного, інвестиційного та кредитного ризиків.

Важливим етапом управління підприємницьким ризиком є контроль або моніторинг результатів впровадження стратегії управління ризиками, що в умовах мінливої ситуації на фінансовому ринку нерідко відіграє вирішальну роль, допомагаючи, за необхідністю, своєчасно коригувати програму мінімізації фінансових ризиків і уникнути виникнення в діяльності промислового підприємства додаткових ризиків.

Ми пропонуємо наступну схему комплексної оцінки ступеня фінансового ризику:

- отримання і обробка інформації (Вимоги, що характеризують якість інформації, на наш погляд, повинні бути наступними: достовірність (коректність) інформації – міра наближеності інформації до першоджерела або точність передачі інформації; об'єктивність інформації – міра відображення інформацією реальності; однозначність; порядок інформації – кількість передавальних ланок між першоджерелом і кінцевим користувачем; повнота інформації – відображення вичерпного характеру відповідності отриманих відомостей цілям збору; релевантність – ступінь наближення інформації до суті питання або ступінь відповідності інформації поставленим завданням; актуальність інформації (значимість) – важливість інформації для оцінки ризику; вартість інформації. Пропонується встановити взаємозв'язок між ризиком і якістю інформації, по якій йде оцінка фінансового ризику. Висловлюється припущення, що ймовірність ризику прийняття неякісного (збиткового) рішення залежить від якості й обсягу інформації, що використовується. Це припущення взято з неокласичної теорії ризику. Відповідно до цієї теорії при наявності декількох варіантів прийняття рішення (при рівній прибутковості) вибирається таке рішення, при якому ймовірність ризику найменша. Якщо припустити, що при наявності декількох варі-

антів з однаковим прибутком вибирається таке рішення, яке засноване на більш якійсній інформації, то можна припустити, що існує зв'язок між ризиком та інформацією.)

- проведення ідентифікації фінансових ризиків у результаті чого визначаються види фінансових ризиків та умови за яких можуть виникнути ризику;

- проведення якісної оцінки фінансових ризиків за результатами якої проводиться ранжування ризиків, складається перелік пріоритетних ризиків, визначається перелік ризиків, що потребують додаткового аналізу, оцінки та управління;

- проведення якісної оцінки фінансових ризиків за результатами якої визначаються вірогідність досягнення мети, розраховуються страхові резерви, виділяються ризику, що потребують найбільшої уваги;

- прийняття рішення, що є заключним і самим відповідальним етапом в оцінці фінансових ризиків. Ухвалення рішення складається з трьох етапів:

Перший етап – попереднє прийняття рішення. Попереднє прийняття рішення проводиться на основі середньоарифметичного значення окремого виду ризику та якості інформації окремо по кожній операції алгоритму прийняття рішення.

Другий етап – аналіз критичних значень. На цьому етапі оцінки проводиться аналіз тих складових ризику, значення яких перевищують критичну величину. Необхідність даного дії полягає у виявленні та виділенні тих складових, ймовірність ризику для яких дуже велика, що може призвести до втрати всіх вкладених коштів і банкрутства підприємства.

Третій етап – прийняття остаточного рішення. Прийняття остаточного рішення виробляється на основі результатів попереднього рішення та аналізу критичних значень.

- розробка заходів, що направлені на збільшення можливостей підприємства і зменшення втрат (розроблені заходи повинні включати розподіл відповідальності за різними видами ризиків).

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку.

1. У сучасних економічних умовах необхідно приділяти значну увагу питанням мінімізації фінансових ризиків промислового підприємства, що дозволить зберегти свої позиції в конкурентній боротьбі в перспективі.

2. Фінансовий ризик промислового підприємства знаходяться під впливом багатьох факторів, які у свою чергу, ведуть до появи різних видів фінансових ризиків.

3. Вибір конкретних методів оцінки міри фінансового ризику повинен залежати від конкретного виду ризику, повноти та достовірності інформаційної бази.

4. Для прийняття рішення, щодо вибору методу оцінки фінансового ризику промислового підприємства впливають наступні фактори:

- вид фінансового ризику;
- повнота і достовірність інформаційної бази сформованої для оцінки рівня ймовірності різних фінансових ризиків;
- рівень кваліфікації фінансових менеджерів, що здійснюють оцінку;
- технічне і програмне забезпечення фінансових менеджерів;
- можливість залучення до оцінки складних фінансових ризиків кваліфікованих експертів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кинев Ю.Ю. Оценка рисков финансово-хозяйственной деятельности на этапе принятия управленческого решения [Электронный ресурс] / Ю.Ю. Кинев. – Режим доступа: <http://www.cfip.ru/press/management/2000-5/06.shtml>, свободный.
2. Дубинин Е.В. Анализ рисков инвестиционного проекта [Электронный ресурс] / Е.В.Дубинин. – Режим доступа: http://www.cfip.ru/finanalysis/invrisk/inv_risk.shtml, свободный].
3. Батурина Н.А. Риски как элемент антикризисного управления: обоснование процессов исследования / Н.А. Батурина // Справочник экономиста. – 2009. – № 7. – С. 22-28.
4. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2006. – 600 с.
5. Любушин Н.П. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия / Н.П. Любушин, В.Б. Лещева, В.Г. Дьякова. – М.: Юнити-Дана, 2006. – 471 с.